ପ୍ରଥମ ଅଧ୍ୟାୟ

ସମ୍ବଳ (Resources)

ମା'ଙ୍କୁ ଘର ସଜାଡ଼ିବାରେ ଝିଅ ମାନା ଓ ପୁଅ ଅଂଶୁ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥାନ୍ତି । ମାନା ଅଂଶୁକୁ କହିଲା, "ଦେଖ୍, ଲୁଗାପଟା, ବାସନକୁସନ, ଧାନଚାଉଳ, ପାନିଆ, ଚେୟାର, ଟେବୁଲ୍, ବହିପତ୍ର ଆଦି ସବୁଯାକ ଜିନିଷ ଆମର କିଛି ନା କିଛି ବ୍ୟବହାରରେ ଲାଗୁଛି ।" "ସେଥିପାଇଁ ଏଗୁଡ଼ିକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ"– ମା' କହିଲେ । "ଏଗୁଡ଼ିକ ହିଁ ସମ୍ବଳ ।" "ମା', ସମ୍ବଳ କ'ଣ ?" ଅଂଶୁ ପଚାରିଲା । "ବିଭିନ୍ନ ଆବଶ୍ୟକତା ପୂରଣ ପାଇଁ ଆମେ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିବା ପଦାର୍ଥଗୁଡ଼ିକ ହିଁ ସମ୍ବଳ" – ମା' ଉତ୍ତର ଦେଲେ । "ତୁ ତୋ' ଚାରିଆଡ଼କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକଲେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ସମ୍ବଳ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଜାଣିପାରିବୁ । ଶୋଷ ମେଣ୍ଟାଇବା ପାଇଁ ପିଉଥିବା ଜଳ, ଘରକୁ ଆଲୋକିତ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଶକ୍ତି, ତୁ ସ୍କୁଲକୁ ଯିବାପାଇଁ ଚଢୁଥିବା ସାଇକେଲ, ଜ୍ଞାନ ଆହରଣ ପାଇଁ ପଢୁଥିବା ପୁସ୍ତକ ଆଦି ସବୁଯାକ ହିଁ ସମ୍ବଳ । ଆଜି ତୁମପାଇଁ ମୁଁ ଘରେ ସ୍ୱାଦିଷ୍ଟ ଘାଣ୍ଟ ତରକାରୀ କରିଛି । ଏଥିରେ ପଡ଼ିଥିବା ସବୁଜ ପନିପରିବା ମଧ୍ୟ ସମ୍ବଳ ଅଟେ ।"

ପାଣି, ବିଦ୍ୟୁତ୍‌ଶକ୍ତି, ସାଇକେଲ୍, ପନିପରିବା ଓ ପାଠବହି ମଧ୍ୟରେ ଏକପ୍ରକାର ସମାନତା ରହିଛି । ଏଗୁଡ଼ିକୁ ତୁମେ ବ୍ୟବହାରରେ ଲଗାଇଛ, ସେଥିପାଇଁ ଏଗୁଡ଼ିକର ଉପଯୋଗିତା ରହିଛି । ସୁତରାଂ, ଉପଯୋଗିତା ବା' ପ୍ରୟୋଜନୀୟତା ହିଁ କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟ ବା' ପଦାର୍ଥକୁ ସମ୍ବଳରେ ପରିଣତ କରେ ।

"ତେବେ କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ସମ୍ବଳରେ କିପରି ପରିଣତ ହୁଏ ?" ଅଂଶୁ ଜାଣିବାକୁ ଚାହିଁଲା । ମା' କହିଲେ ପିଲାମାନେ ଜାଣିଥାଅ, କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ସେତେବେଳେ ସମ୍ବଳରେ ପରିଣତ ହୁଏ ଯେତେବେଳେ ଏହାର କିଛି ମୂଲ୍ୟଥାଏ । "ପଦାର୍ଥର ବ୍ୟବହାର ବା ଉପଯୋଗିତା ହିଁ ଏହାକୁ ମୂଲ୍ୟ ଦେଇଥାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ସମ୍ବଳର କିଛି ନା' କିଛି ମୂଲ୍ୟ ଥାଏ", ମା' କହିଲେ ।

ତୁମପାଇଁ କାମ :

ଘରେ ଓ ସ୍କୁଲ୍‌ରେ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିବା ପାଞ୍ଚଗୋଟି ଲେଖାଏଁ ସମ୍ବଳର ତାଲିକା ପ୍ରସ୍ତୁତ କର ।

କିଛି ପଦାର୍ଥର ଆର୍ଥିକ ମୂଲ୍ୟ ରହିଛି, ଅନ୍ୟ କିଛି ପଦାର୍ଥର ଆର୍ଥିକ ମୂଲ୍ୟ ନଥାଏ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଧାତବ ପଦାର୍ଥର ଆର୍ଥିକ ମୂଲ୍ୟ ରହିଛି, ମାତ୍ର ଏକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିରୂପର କୌଣସି ଆର୍ଥିକ ମୂଲ୍ୟ ନଥାଏ । ମା'ର ସ୍ନେହ ମମତା ବିନା ଛୋଟ ଶିଶୁଟିଏ ବଞ୍ଚିବା ଅସମ୍ଭବ । ସୁତରାଂ, ଏହା ଏକ ଅମୂଲ୍ୟ ସମ୍ବଳ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଉତ୍ତମ ଚରିତ୍ର ମଧ୍ୟ ଏହିପରି ଏକ ସମ୍ବଳର ଉଦାହରଣ । ତେବେ ଉଭୟ ପ୍ରକାର ସମ୍ବଳର ଗୁରୁତ୍ୱ ରହିଛି ଏବଂ ଉଭୟହିଁ ମଣିଷର ଆବଶ୍ୟକତା ପୂରଣ କରିଥାନ୍ତି ।

କେତେକ ସମ୍ବଳ ସମୟର ଅଗ୍ରଗତି ସହ ଆର୍ଥିକ ମୂଲ୍ୟଯୁକ୍ତ ହୋଇଥାନ୍ତି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଜେଜେମା'ଙ୍କ ଜଡ଼ିବୁଟି ଔଷଧର ଏବେ କୌଣସି ବଜାର ମୂଲ୍ୟ ନାହିଁ । ତେବେ, ଏଗୁଡ଼ିକ ଯଦି **ପ୍ୟାଟେଣ୍ଟ** ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ଏବଂ କୌଣସି ମେଡ଼ିକାଲ ଫାର୍ମ ଦ୍ୱାରା ବିକ୍ରି କରାଯାଏ, ତା'ହେଲେ ଏଗୁଡ଼ିକ ଆର୍ଥିକ ମୂଲ୍ୟଯୁକ୍ତ ହେବେ ।

ପ୍ୟାଟେଣ୍ଟ୍ : କୌଣସି ପରିକଳ୍ପନା ବା ଉଦ୍ଭାବନ ଉପରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଧିକାର ଆଣିବାକୁ ପ୍ୟାଟେଣ୍ଟ୍ କୁହାଯାଏ ।

ସମୟ ଓ ପ୍ରଯୁକ୍ତି ବିଦ୍ୟା କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ସମ୍ବଳରେ ପରିଣତ କରିପାରେ । ଏହି ଦୁଇଟିଯାକ ମଣିଷର ଆବଶ୍ୟକତା ସହ ସମ୍ପର୍କିତ । ଲୋକମାନେ ନିଜେ ହିଁ ସବୁଠାରୁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସମ୍ବଳ କାରଣ ସେମାନଙ୍କର ପରିକଳ୍ପନା, ଜ୍ଞାନ, ଆବିଷ୍କାର ଓ ଉଦ୍ଭାବନ ହିଁ ନୂତନ ସମ୍ବଳ ସୃଷ୍ଟିରେ ସହାୟକ ହୋଇଥାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଆବିଷ୍କାର ଓ ଉଦ୍ଭାବନ ଅନେକର କାରଣ ହୋଇଥାଏ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ନିଆଁର

ଆବିଷ୍କାର ସହ ରୋଷେଇ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରକ୍ରିୟାର ଆବିଷ୍କାର ହେଲା । ସେହିପରି ଚକର ଉଦ୍ଭାବନ ସମୟାନୁକ୍ରମେ ପରିବହନର ଅତ୍ୟାଧୁନିକ ମାଧ୍ୟମ ବିକାଶରେ ସହାୟକ ହେଲା । ପ୍ରଯୁକ୍ତିବିଦ୍ୟାହିଁ ଜଳବିଦ୍ୟୁତ୍ ଶକ୍ତି ଉତ୍ପାଦନ ମାଧ୍ୟମରେ ଜଳସ୍ରୋତରେ ଥିବା ଶକ୍ତିକୁ ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସମ୍ବଳରେ ପରିଣତ କରିଛି । ତାହେଲେ ମୁଁ

> **ପ୍ରଯୁକ୍ତି ବିଦ୍ୟା :**
> *ସଦ୍ୟତମ ଜ୍ଞାନ କୌଶଳ ବ୍ୟବହାରରେ କାମ କରିବା ବା ଜିନିଷ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାକୁ ବୁଝାଏ ।*

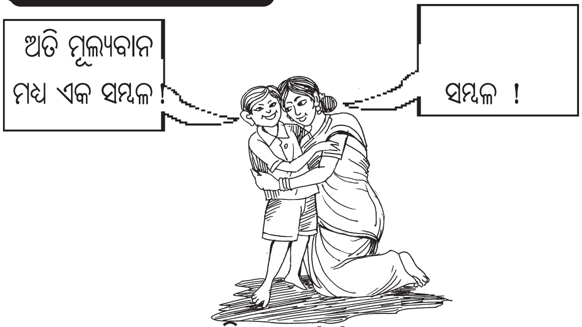

ଚିତ୍ର ନଂ. 1.1

> **ତୁମପାଇଁ କାମ :**
> *ମା'ଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ତାଲିକାରୁ କେଉଁ କେଉଁ ପଦାର୍ଥର ଏବେ ସୁଦ୍ଧା କୌଣସି ବଜାର ମୂଲ୍ୟ ନାହିଁ ଚିହ୍ନଟ କର ।*

ମା'ଙ୍କ ତାଲିକା
ସୂତାଲୁଗା
ଲୁହାପଥର
ମେଧାଶକ୍ତି
ଔଷଧୀୟ ବୃକ୍ଷ
ଚିକିତ୍ସା ଜ୍ଞାନ
ଗଚ୍ଛିତ କୋଇଲା
ସୁନ୍ଦର ପ୍ରାକୃତିକ ଶୋଭା
କୃଷିଭୂମି
ନିର୍ମଳ ପରିବେଶ
ପୁରାତନ ଲୋକମତ
ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ଜଳବାୟୁ
ଉତ୍ତମ କଣ୍ଠସ୍ୱର
ଜେଜେମା'ଙ୍କ ଜଡ଼ିବୁଟି
ପରିବାର ଲୋକଙ୍କ ସ୍ନେହ ଶ୍ରଦ୍ଧା

ସମ୍ବଳର ପ୍ରକାର ଭେଦ :

ସାଧାରଣତଃ, ସମସ୍ତ ସମ୍ବଳକୁ **ପ୍ରାକୃତିକ, ମାନବକୃତ ଓ ମାନବ ଶ୍ରେଣୀଭୁକ୍ତ** କରାଯାଇପାରେ ।

ପ୍ରାକୃତିକ ସମ୍ବଳ :

ପ୍ରାକୃତିକ ପରିବେଶରୁ ମିଳୁଥିବା ତଥା ଆବଶ୍ୟକ ସ୍ଥଳେ ସାମାନ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦ୍ୱାରା ବ୍ୟବହାର ଉପଯୋଗୀ ପଦାର୍ଥ ବା ଉପାଦାନକୁ **ପ୍ରାକୃତିକ ସମ୍ବଳ** କୁହାଯାଏ । ଶ୍ୱାସକ୍ରିୟାରେ ବ୍ୟବହୃତ ପବନ, ସୂର୍ଯ୍ୟରଶ୍ମି, ନଦୀ ଓ ହ୍ରଦର ଜଳ, ମୃତ୍ତିକା, ଖଣିଜ ପଦାର୍ଥ ଆଦି ସବୁ ପ୍ରାକୃତିକ ସମ୍ବଳ । ଏଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ପ୍ରକୃତିର ମୁକ୍ତଦାନ ସ୍ୱରୂପ ତଥା ସିଧାସଳଖ ବ୍ୟବହାର ଉପଯୋଗୀ ହୋଇଥାଏ । ଅନ୍ୟ କେତେକ ପ୍ରାକୃତିକ ସମ୍ପଦକୁ ବ୍ୟବହାର ଉପଯୋଗୀ କରିବା ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ଯନ୍ତ୍ରପାତି ଓ ପ୍ରଯୁକ୍ତିବିଦ୍ୟାର ଆବଶ୍ୟକ ପଡ଼ିଥାଏ ।

ପ୍ରାକୃତିକ ସମ୍ବଳକୁ **ବିକାଶସ୍ତର ଓ ବ୍ୟବହାର, ଉତ୍ପତ୍ତି, ଗଚ୍ଛିତ ପରିମାଣ** ଏବଂ **ବଣ୍ଟନ** ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଭିନ୍ନ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇପାରେ ।

ବିକାଶ ତଥା ବ୍ୟବହାର ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସମ୍ବଳକୁ ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଏ । ଯଥା: **ପ୍ରକୃତ ସମ୍ବଳ** (Actual Resource) ଓ **ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ସମ୍ବଳ** (Potential Resource) ।

ଯେଉଁ ସମ୍ବଳଗୁଡ଼ିକର ପରିମାଣ ଓ ମାନ ଜଣାପଡ଼ିଛି, ସେଗୁଡ଼ିକୁ **ପ୍ରକୃତ ସମ୍ବଳ** କୁହାଯାଏ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହି ସମ୍ବଳଗୁଡ଼ିକର ବ୍ୟବହାର କରାଯାଉଛି । ତେଣୁ ସେଗୁଡ଼ିକୁ **ବିକଶିତ ସମ୍ବଳ** ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ । ଛୋଟ ନାଗପୁର ମାଳଭୂମି ଅଞ୍ଚଳର ଧାତବ ଖଣିଜ ଦ୍ରବ୍ୟ, ତାଳଚେର ଅଞ୍ଚଳର କୋଇଲା, ଉପକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ସମତଳଭୂମିର ଉର୍ବର ମୃତ୍ତିକା ଆଦି ପ୍ରକୃତ ସମ୍ବଳର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ।

ଯେଉଁ ସମ୍ବଳଗୁଡ଼ିକର ସଠିକ୍ ପରିମାଣ ଓ ମାନ ଜଣାନାହିଁ ଏବଂ ଏବେ ସୁଦ୍ଧା ବ୍ୟବହାରରେ ଲାଗିନାହିଁ, ସେଗୁଡ଼ିକୁ **ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ସମ୍ବଳ** କୁହାଯାଏ । ଏଗୁଡ଼ିକୁ ଭବିଷ୍ୟତରେ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇପାରେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଉପଲବ୍ଧ ପ୍ରଯୁକ୍ତିବିଦ୍ୟା ଦ୍ୱାରା ଏପରି ସମ୍ବଳକୁ ସହଜରେ ବ୍ୟବହାର ଉପଯୋଗୀ କରିହେଉନାହିଁ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ,

ଲଦାଖରେ ଥିବା ୟୁରାନିୟମ୍ ଏକ **ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ସମ୍ବଳ** ଯାହା ଭବିଷ୍ୟତରେ ବ୍ୟବହାରରେ ଲାଗିପାରେ । ସେହିପରି ସମୁଦ୍ର ଜଳରେ ଦ୍ରବୀଭୂତ ହଜାର ହଜାର ଟନ୍‌ର ସୁନା, ରୂପା ଆଦି ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ଧାତୁକୁ ଏଥିରୁ ଅଲଗା କରି ବ୍ୟବହାର ଉପଯୋଗୀ କରିବାର ଜ୍ଞାନକୌଶଳ ଏବେ ସୁଦ୍ଧା ବିକଶିତ ହୋଇନାହିଁ । ତେଣୁ ଏହା **ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ସମ୍ବଳ** ଶ୍ରେଣୀଭୁକ୍ତ । ବେଗଶାଳୀ ପବନ 200 ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଏକ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ସମ୍ବଳ ଥିଲା । ଏବେ ଏହା ପ୍ରକୃତ ସମ୍ବଳ ଶ୍ରେଣୀଭୁକ୍ତ । ପବନକଳ ଦ୍ୱାରା ଶକ୍ତି ଉତ୍ପାଦନ କରିବାରେ ନେଦରଲ୍ୟାଣ୍ଡ ଏକ ଅଗ୍ରଣୀ ଦେଶ । ଆମ ଦେଶର ଗୁଜରାଟ ଉପକୂଳ ଏବଂ ତାମିଲନାଡୁର ନାଗରକୋଏଲରେ ମଧ୍ୟ ପବନକଳ ସାହାଯ୍ୟରେ ଅଳ୍ପ ପରିମାଣର ବିଦ୍ୟୁତ ଶକ୍ତି ଉତ୍ପାଦନ କରାଯାଉଛି ।

ଚିତ୍ର ନଂ. 1.2
(ପବନ କଳ)

ଉତ୍ପତ୍ତି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସମ୍ବଳକୁ **ଅଜୈବ (Abiotic)** ଓ **ଜୈବ (Biotic)** ଶ୍ରେଣୀଭୁକ୍ତ କରାଯାଏ । ଅଜୈବ ସମ୍ବଳ ନିର୍ଜୀବ, ମାତ୍ର ଜୈବ ସମ୍ବଳ ସଜୀବ । ଶିଳା, ମୃତ୍ତିକା, ଖଣିଜ ଦ୍ରବ୍ୟ, ଜଳ, ବାୟୁ ଆଦି ଜୀବନ ବିହୀନ ଉପାଦାନ ଅଜୈବ ସମ୍ବଳ ଶ୍ରେଣୀଭୁକ୍ତ । ମାତ୍ର, ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀ ଓ ଉଦ୍ଭିଦ ଜୈବ ସମ୍ବଳ ଅନ୍ତର୍ଗତ ।

ସମସ୍ତ ପ୍ରାକୃତିକ ସମ୍ବଳକୁ ଭରଣ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସାଧାରଣତଃ **ନବୀକରଣ ଯୋଗ୍ୟ (Renewable)** ଓ **ନବୀକରଣ ଅଯୋଗ୍ୟ (Non-Renewable)** ଏହିପରି ଦୁଇ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇପାରେ ।

ନବୀକରଣ ଯୋଗ୍ୟ ସମ୍ବଳଗୁଡ଼ିକ ଶୀଘ୍ର ଭରଣା ହୋଇଥାଏ । ଏଗୁଡ଼ିକର ବ୍ୟବହାର ସତ୍ତ୍ୱେ ପୁନର୍ବାର ପୂରଣ ହୋଇଯାଏ । ଏ ପ୍ରକାର ସମ୍ବଳ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ଅସରନ୍ତି ଏବଂ ମନୁଷ୍ୟର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ସୌର ଓ ପବନଶକ୍ତି ଏହାର ଉଦାହରଣ । ତେବେ ଜଳ, ମୃତ୍ତିକା ତଥା ଜଙ୍ଗଲ ଭଳି ସମ୍ବଳଗୁଡ଼ିକର ଦୁରୁପଯୋଗ ଫଳରେ ଏଗୁଡ଼ିକର ପରିମାଣ ବା ଭଣ୍ଡାର ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ । ଜଳ ଏକ ଅସରନ୍ତି ନବୀକରଣ ଯୋଗ୍ୟ ସମ୍ବଳ ବୋଲି ଜଣାପଡ଼େ । ମାତ୍ର ପୃଥିବୀର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରାନ୍ତରେ ଜଳ ସ୍ୱଳ୍ପତା ତଥା ଜଳଉତ୍ସ ଶୁଖିଯିବା ଏକ ମୁଖ୍ୟ ସମସ୍ୟା ହୋଇଛି ।

ନବୀକରଣ ଅଯୋଗ୍ୟ ସମ୍ବଳଗୁଡ଼ିକର ଭଣ୍ଡାର ସିମୀତ । ବ୍ୟବହାର ଯୋଗୁଁ ସମ୍ବଳର ପରିମାଣ ହ୍ରାସ ପାଇଲେ ବା ସରିଗଲେ, ପୁନର୍ବାର ଭରଣା ହେବାପାଇଁ ହଜାର ହଜାର ବର୍ଷ ଲାଗିଥାଏ । ମଣିଷର ଜୀବନକାଳ ତୁଳନାରେ ଭରଣା ସମୟ ବେଶ୍ ଅଧିକ ହୋଇଥିବାରୁ ଏଗୁଡ଼ିକୁ ନବୀକରଣ ଅଯୋଗ୍ୟ ସମ୍ବଳ କୁହାଯାଏ । କୋଇଲା, ପେଟ୍ରୋଲିୟମ୍ ଓ ପ୍ରାକୃତିକ ଗ୍ୟାସ୍ ଆଦି ଏ ପ୍ରକାର ସମ୍ବଳର କେତେକ ଉଦାହରଣ ।

ବଣ୍ଟନ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସମ୍ବଳକୁ **ସର୍ବବ୍ୟାପୀ (Ubiquitous)** ଓ **ସ୍ଥାନୀୟ (Localised)** ଏହିପରି ଦୁଇଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇପାରେ । କେତେକ ସମ୍ବଳ ଭୂପୃଷ୍ଠର ସବୁଠାରେ ମିଳିଥାଏ । ସେଥିପାଇଁ ଏଗୁଡ଼ିକୁ **ସର୍ବବ୍ୟାପୀ ସମ୍ବଳ** କୁହାଯାଏ । ଆମେ ଶ୍ୱାସକ୍ରିୟାରେ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିବା ବାୟୁ ଏହାର ଏକ ଉଦାହରଣ । ଅଧିକାଂଶ ସମ୍ବଳ ଭୂପୃଷ୍ଠର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ମିଳିଥାଏ । ଲୁହା, ତମ୍ବା, ସୁନା, ରୂପା ଭଳି ଖଣିଜ ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନରେ ମିଳୁଥିବାରୁ ଏଗୁଡ଼ିକୁ **ସ୍ଥାନୀୟ ସମ୍ବଳ** କୁହାଯାଏ ।

ପ୍ରାକୃତିକ ସମ୍ବଳର ବିତରଣ ଭୂମିରୂପ, ଜଳବାୟୁ ତଥା ସମୁଦ୍ର ପଉନରୁ ଉଚ୍ଚତା ଭଳି ବିଭିନ୍ନ ଭୌତିକ କାରଣ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିଥାଏ । ସ୍ଥାନରୁ ସ୍ଥାନକୁ ଏହି କାରଣଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ପ୍ରଭେଦ ହିଁ ଭୂପୃଷ୍ଠରେ ସମ୍ବଳ ବଣ୍ଟନରେ ଅସମାନତା ଆଣିଥାଏ ।

ମାନବକୃତ ସମ୍ବଳ :

କେତେକ ପ୍ରାକୃତିକ ପଦାର୍ଥକୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷଭାବେ ବ୍ୟବହାର କରିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଏଗୁଡ଼ିକର ରୂପଗୁଣରେ

ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଲାପରେ ହିଁ ସମ୍ବଳରେ ପରିଣତ ହୋଇଥାନ୍ତି । ମଣିଷ ଲୁହାପଥରରୁ ଲୁହା ବାହାର କରିବା ଜାଣିବାପରେ ହିଁ ଏହା ସମ୍ବଳରେ ପରିଣତ ହେଲା । ପ୍ରାକୃତିକ ସମ୍ପଦକୁ ବ୍ୟବହାର କରି ମଣିଷ ଅଟ୍ଟାଳିକା, ସେତୁ, ରାସ୍ତାଘାଟ, ଯନ୍ତ୍ରପାତି, ଯାନବାହାନ ଆଦି ତିଆରି କରିଛି । ସୁତରାଂ, ଏଗୁଡ଼ିକ **ମାନବକୃତ ସମ୍ବଳ** । ଏପରିକି ପ୍ରଯୁକ୍ତିବିଦ୍ୟା ମଧ୍ୟ ଏକ ମାନବକୃତ ସମ୍ବଳ ।

ତୁମପାଇଁ କାମ :

ତୁମ ଚାରିପଟେ ଥିବା ପାଞ୍ଚଗୋଟି ମାନବକୃତ ସମ୍ବଳର ନାମ ଲେଖ ।

"ତାହେଲେ ଆମଭଳି ଲୋକ ହିଁ ପ୍ରାକୃତିକ ପଦାର୍ଥର ବ୍ୟବହାରରେ ମାନବକୃତ ସମ୍ବଳ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥାନ୍ତି" ମାନା କହିଲା । ଅଂଶୁ ଏଥିରେ ସମ୍ମତି ପ୍ରକାଶ କରି "ହଁ" ଭରିଲା ।

ମାନବ ସମ୍ବଳ :

ମଣିଷ ପାଖରେ ଜ୍ଞାନ, ଦକ୍ଷତା ତଥା କାରିଗରୀ କୌଶଳ ଥିଲେ ପ୍ରକୃତିର ସଦୁପଯୋଗ କରି ନୂତନ ସମ୍ବଳମାନ ସୃଷ୍ଟି କରିପାରେ । ଏଥିପାଇଁ ମଣିଷ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସମ୍ବଳ ଶ୍ରେଣୀଭୁକ୍ତ । ଲୋକମାନେ **ହିଁ ମାନବ ସମ୍ବଳ** । ଉପଯୁକ୍ତ ଶିକ୍ଷା ଓ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ହିଁ ମଣିଷକୁ ମୂଲ୍ୟବାନ ସମ୍ବଳରେ ପରିଣତ କରେ । ଲୋକଙ୍କର ଦକ୍ଷତା ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଘଟାଇ ନୂତନ ସମ୍ବଳ ସୃଷ୍ଟି ପାଇଁ ସମର୍ଥ କରାଇବାକୁ "ମାନବସମ୍ବଳ ବିକାଶ" କୁହାଯାଏ ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

ମାନବ ସମ୍ବଳ କହିଲେ ଜନସଂଖ୍ୟା ତଥା ଲୋକଙ୍କ ଶାରୀରିକ ଓ ମାନସିକ ଦକ୍ଷତାକୁ ବୁଝାଏ । ମଣିଷକୁ ସମ୍ବଳଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରିବାରେ ଭିନ୍ନ ମତ ରହିଛି । ତେବେ ଭୌତିକ ସମ୍ବଳକୁ ମୂଲ୍ୟବାନ ସମ୍ବଳରେ ରୂପାନ୍ତରିତ କରିବାରେ ମାନବ ଦକ୍ଷତାର ଭୂମିକା ଅନସ୍ୱୀକାର୍ଯ୍ୟ ।

ପଢ଼ ଓ ଚିନ୍ତାକର : ମଣିଷ ପରସ୍ପର ଉପରେ ନିର୍ଭରଶୀଳ । କୃଷକ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ଖାଦ୍ୟ ଯୋଗାଏ । ବୈଜ୍ଞାନିକମାନେ ବିଭିନ୍ନ କୃଷି ସମସ୍ୟା ସମାଧାନ କରିବା ଯୋଗୁଁ କୃଷି ଉତ୍ପାଦନ ବୃଦ୍ଧିପାଏ । ଫଳତଃ ମରୁଡ଼ିଜନିତ ଶସ୍ୟହାନିରୁ ରକ୍ଷାମିଳେ ।

ସମ୍ବଳ ସଂରକ୍ଷଣ (Resoure Conservation)

ମାନା ଏକ ଅଦ୍ଭୁତ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଲା । ପୃଥିବୀର ସବୁ ଜଳ ଶୁଖିଯାଇଛି ଓ ଗଛ କଟା ହୋଇଯାଇଛି । କେଉଁଠି ଛାଇଟିକେ ନାହିଁ, ଖାଇବାକୁ ବା ପିଇବାକୁ କିଛି ମିଳୁନାହିଁ । ଲୋକମାନେ ବହୁ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାରେ ଅଛନ୍ତି । ଖାଦ୍ୟ ଓ ଛାଇ ପାଇଁ ଚାରିଆଡ଼େ ହାହାକାର ପଡ଼ିଛି । ଲୋକମାନେ ଏଣେତେଣେ ଦୌଡ଼ାଦୌଡ଼ି କରୁଛନ୍ତି ।

ମାନା ମା'ଙ୍କୁ ସ୍ୱପ୍ନ ବିଷୟରେ କହିଲା । "ଏହା କଣ ପ୍ରକୃତରେ ସମ୍ଭବ ?" ମା'ଙ୍କୁ ପଚାରିଲା ।

"ହଁ, ଏହା ସମ୍ଭବ" । ମା' ଉତ୍ତର ଦେଲେ । ଆମେ ଯଦି ଯତ୍ନବାନ ନହେବା, ତେବେ ନବୀକରଣ ଯୋଗ୍ୟ ସମ୍ବଳ ମଧ୍ୟ ଦୁଷ୍ପ୍ରାପ୍ୟ ହେବ ଏବଂ ନବୀକରଣ ଅଯୋଗ୍ୟ ସମ୍ବଳ ସବୁ ନିଶ୍ଚିହ୍ନ ହୋଇଯିବ । "ଆମେ ତାହେଲେ କ'ଣ କରିପାରିବା ?" ଅଂଶୁ ପ୍ରଶ୍ନକଲା । "ଅନେକ କିଛି କରିପାରିବା" ମା' ଉତ୍ତର ଦେଲେ ।

ଧାରଣୀୟ ବିକାଶ :

ସମ୍ବଳର ଉପଯୁକ୍ତ ବ୍ୟବହାର ଦ୍ୱାରା ବର୍ତ୍ତମାନର ଆବଶ୍ୟକତା ପୂରଣ ସହ ପିଢ଼ି ପରେ ପିଢ଼ି ଭବିଷ୍ୟତ ବଂଶଧରଙ୍କ ପାଇଁ ସମ୍ବଳର ଅଭାବ ନରହିବା ପ୍ରତି ଯତ୍ନବାନ ହେବାକୁ ଧାରଣୀୟ ବିକାଶ କୁହାଯାଏ ।

ସମ୍ବଳର ସଯତ୍ନ ବିନିଯୋଗ ତଥା ନବୀକରଣ ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ସମୟ ଦେବାକୁ **ସମ୍ବଳ ସଂରକ୍ଷଣ** କୁହାଯାଏ । ସମ୍ବଳ ବିନିଯୋଗର ଆବଶ୍ୟକତା ତଥା ଆଗାମୀ ପିଢ଼ି ପାଇଁ ସେଗୁଡ଼ିକର ସଂରକ୍ଷଣ ମଧ୍ୟରେ ସନ୍ତୁଳନ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ **ଧାରଣୀୟ ବିକାଶ** (Sustainable Development) କୁହାଯାଏ । ସମ୍ବଳ ସଂରକ୍ଷଣ ବିଭିନ୍ନ ଉପାୟରେ କରାଯାଇପାରେ । (1) ବ୍ୟବହାର ହ୍ରାସ, (2) ପୁନଃ ଚକ୍ରୀକରଣ ତଥା (3) ପୁନଃ ବ୍ୟବହାର ମାଧ୍ୟମରେ ଆମେ ସମସ୍ତେ ସମ୍ବଳ ସଂରକ୍ଷଣରେ ସହଯୋଗ କରିପାରିବା । ଆମ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କର ଜୀବନ ପରସ୍ପର ସହ ସମ୍ବନ୍ଧିତ ହୋଇଥିବାରୁ ଏହାର ଯଥେଷ୍ଟ ଗୁରୁତ୍ୱ ରହିଛି ।

ସଂଧ୍ୟାରେ ମାନା ଓ ଅଂଶୁ ସାଙ୍ଗମାନଙ୍କ ସହ ମିଶି ପୁରୁଣା ଖବର କାଗଜ ଓ ଲୁଗା ବ୍ୟବହାର କରି ଠୁଙ୍ଗା, ବଜାର ସଉଦା ପାଇଁ ବ୍ୟାଗ୍ ଏବଂ ବାଉଁଶକାଠିରୁ ଡାଲା ତିଆରି କଲେ ।

"ଆମ ପଡ଼ୋଶୀମାନଙ୍କୁ ଏଥିରୁ କିଛି କିଛି ଦେବା" ମାନା କହିଲା । "ଯାହା ହେଲେବି ଏହାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ମହତ୍" ଅମୀର୍ କହିଲା । "ଆମ ସମ୍ବଳର ସୁରକ୍ଷା ତଥା ପୃଥିବୀକୁ ସଜୀବ ରଖିବା ପାଇଁ ଏହା ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ।"

"ମୁଁ ଏବେ କାଗଜ ବ୍ୟବହାରରେ ବେଶ୍ ସତର୍କତା ଅବଲମ୍ବନ କରିବି" ମେରି କହିଲା । "କାରଣ, କାଗଜ ତିଆରି ପାଇଁ ଅନେକ ଗଛ କଟାଯାଉଛି ।"

"ଆମ ଘରେ ଯେପରି ବିଦ୍ୟୁତ୍‌ଶକ୍ତିର ଅପଚୟ ନ ହୁଏ ସେଥିପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟିଦେବି" ଅଂଶୁ କହିଲା । "ପାଣି ଓ କୋଇଲାରୁ ବିଦ୍ୟୁତ୍‌ଶକ୍ତି ବାହାରୁଛି ।"

"ମୁଁ ଆମଘରେ ପାଣି ନଷ୍ଟ ହେବାକୁ ଦେବି ନାହିଁ" ଆଶା କହିଲା । "ବିନ୍ଦୁଏ ବିନ୍ଦୁଏ ପାଣି ଅତି ମୂଲ୍ୟବାନ ।"

"ଆମେ ସମସ୍ତେ ମିଶିଲେ ହିଁ ବିରାଟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସମ୍ଭବ ହେବ । ପିଲାମାନେ ଏକାବେଳକେ କହି ପକାଇଲେ ।

ଧାରଣୀୟ ବିକାଶର କେତେକ ବିଶେଷତା :

- ❖ ଦୁନିଆଁର ସମସ୍ତ ଜୀବଜନ୍ତୁଙ୍କ ପ୍ରତି ସମ୍ମାନ ଓ ଯତ୍ନ କରିବା ।
- ❖ ମଣିଷର ଜୀବନମାନରେ ଉନ୍ନତି ଆଣିବା ।
- ❖ ପୃଥିବୀର ସାମର୍ଥ୍ୟ ଓ ବିବିଧତାର ସଂରକ୍ଷଣ ।
- ❖ ପ୍ରାକୃତିକ ସମ୍ପଦର ଅବକ୍ଷୟ ଯଥାସମ୍ଭବ ହ୍ରାସ କରିବା ।
- ❖ ପରିବେଶ ପ୍ରତି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଓ ବ୍ୟବହାରରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିବା ।
- ❖ ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳବାସୀଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ପରିବେଶ ପ୍ରତି ଯତ୍ନବାନ ହେବାକୁ ସଚେତନ କରାଇବା ।

ମାନା ଓ ଅଂଶୁର ସାଙ୍ଗମାନେ ଏହିପରି କିଛି କାମ କଲେ । ତୁମମାନଙ୍କ କଥା କ'ଣ ? ସମ୍ବଳ ସଂରକ୍ଷଣରେ ତୁମେ କିଭଳି ଯୋଗଦାନ କରିପାରିବ ?

ଆମ ପୃଥିବୀ ତଥା ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କର ଭବିଷ୍ୟତ ପ୍ରକୃତି ପ୍ରଦତ୍ତ ଜୀବନରକ୍ଷାକାରୀ ଉପାଦାନ ଗୁଡ଼ିକର ଉପଯୁକ୍ତ ପରିଚାଳନା ଓ ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ ସହ ସଂଯୁକ୍ତ । ସୁତରାଂ,

- ❖ ପ୍ରତିଟି ନବୀକରଣଯୋଗ୍ୟ ସମ୍ବଳର ଧାରଣୀୟ ବ୍ୟବହାର ।
- ❖ ଜୈବ ବିବିଧତାର ସଂରକ୍ଷଣ
- ❖ ପ୍ରାକୃତିକ ପରିବେଶର ଅତିକମ୍ ବିନଷ୍ଟିକରଣ ଆଦି ଦିଗଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତି ଉପଯୁକ୍ତ ଧ୍ୟାନଦେଇ ଆମକୁ ନିଶ୍ଚିତ ରହିବାକୁ ହେବ ।

ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

୧ । ନିମ୍ନଲିଖିତ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦିଅ ।

(i) ଭୂପୃଷ୍ଠରେ ସମ୍ବଳର ଅସମାନ ବଣ୍ଟନ ଦେଖାଯାଏ କାହିଁକି ?

(ii) କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ସମ୍ବଳରେ କିପରି ପରିଣତ ହୁଏ ?

(iii) ମାନବ ସମ୍ବଳ କାହିଁକି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ?

(iv) ସମ୍ବଳ ସଂରକ୍ଷଣ କ'ଣ ?

(v) ଧାରଣୀୟ ବିକାଶ କହିଲେ କ'ଣ ବୁଝାଏ ?

୨ । ଠିକ୍ ଉତ୍ତରଟି ବାଛି ଲେଖ ।

(i) ସମୁଦ୍ରଜଳରେ ଦ୍ରବୀଭୂତ ମୂଲ୍ୟବାନ ଧାତୁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ମଧ୍ୟରୁ କି' ପ୍ରକାର ସମ୍ବଳ ?

(କ) ସର୍ବବ୍ୟାପୀ (ଖ) ବିକଶିତ (ଗ) ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ (ଘ) ଜୈବ

(ii) କେଉଁଟି ଏକ ମାନବକୃତ ସମ୍ବଳ ?
(କ) ଡାକ୍ତରୀ ଔଷଧ
(ଖ) ଝରଣା ଜଳ
(ଗ) ମୃତ୍ତିକା
(ଘ) ବାୟୁ

(iii) କେଉଁଟି ଏକ ଜୈବ ସମ୍ବଳ ?
(କ) ଜଙ୍ଗଲ
(ଖ) ଶିଳା
(ଗ) ବାୟୁ
(ଘ) ଜଳ

(iv) କେଉଁଟି ଏକ ସ୍ଥାନୀୟ ସମ୍ବଳ ନୁହେଁ ?
(କ) ଲୁହା (ଖ) ତମ୍ବା (ଗ) ସୁନା (ଘ) ବାୟୁ

(v) କେଉଁଟି ଏକ ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ସମ୍ବଳରେ ପରିଣତ କରିବା ପାଇଁ ସହାୟକ ହୁଏ ନାହିଁ ?
(କ) ଉପଯୋଗିତା (ଖ) ପରିକଳ୍ପନା (ଗ) ପ୍ରୟୋଜନୀୟତା (ଘ) ପ୍ରତିଯୋଗିତା

୩। ପାର୍ଥକ୍ୟ ଦର୍ଶାଅ :
(କ) ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ଓ ବିକଶିତ ସମ୍ବଳ (ଖ) ସର୍ବବ୍ୟାପୀ ଓ ସ୍ଥାନୀୟ ସମ୍ବଳ
(ଗ) ନବୀକରଣ ଯୋଗ୍ୟ ଓ ନବୀକରଣ ଅଯୋଗ୍ୟ ସମ୍ବଳ

୪। ତୁମପାଇଁ କାମ
ଆକବରଙ୍କ ରାଜସଭାର ନବରତ୍ନ ମଧ୍ୟରେ ଥିଲେ ଅବଦୁର୍ ରହିମ୍ ଖାନ୍‌ଖାନା । ସେ ଲେଖିଥିଲେ –
ରହିମନ୍ ପାନି ରଖିୟେ, ବିନ୍ ପାନି ସବ୍ ଶୁନ୍
ପାନି ଗୟେ ନା ଉବେରେ, ମୋତି, ମାନୁଷ୍, ଚୁନ୍...॥

ଏହାର ଅର୍ଥ : ଆସ, ପାଣି ସଂରକ୍ଷଣ କରିବା । ପାଣି ନାହିଁତ କିଛି ନାହିଁ । ପାଣି ନଥିଲେ ନା ମୋତି, ନା ହଂସ ନା ଚକଟା ଅଟା ଗୁଳା... କିଛି ରହିପାରିବନି । କବିଙ୍କ ଲେଖାର ଗୁରୁତ୍ୱ ବୁଝି ପୃଥିବୀ ପାଣି ଶୂନ୍ୟ ହୋଇଗଲେ କ'ଣ ଅବସ୍ଥା ହେବ 100 ଟି ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରକାଶ କର ।

(ଖ) ତୁମେ ଏକ ପଥରଖଣ୍ଡ, ପତ୍ର, କାଗଜ ଓ ଛୋଟ ଡାଳ ସଂଗ୍ରହ କର । ତୁମେ ଏସବୁ ସମ୍ବଳର କି' କି' ବ୍ୟବହାର କରିପାରିବ ଚିନ୍ତାକର ଓ ନିମ୍ନ ସାରଣୀଗୁଡ଼ିକୁ ପୁରଣ କର । ପ୍ରଥମଟି ତୁମପାଇଁ କରିଦିଆଯାଇଛି ।

ତୁମେ ପଥର ଗୋଡ଼ିକୁ ବ୍ୟବହାର କରିବ...	**ବ୍ୟବହାର / ଉପଯୋଗିତା**
ଗୋଡ଼ି ଡିଆଁ ଖେଳ	ଖେଳନା
କାଗଜ ଉଡ଼ି ନଯିବା ପାଇଁ	ସରଞ୍ଜାମ
ମସଲାଗୁଣ୍ଡ କରିବା ପାଇଁ	ସରଞ୍ଜାମ
ବୋତଲ ଖୋଲିବା ପାଇଁ	ସରଞ୍ଜାମ
ବଗିଚା ଓ ଘରେ ସଜାଇବା ପାଇଁ	ସଜାଇବା ଜିନିଷ
ନିକ୍ଷେପ ପାଇଁ	ଅସ୍ତ୍ର

ତୁମେ ଏକ କାଠିକୁ ବ୍ୟବହାର କରିପାରିବ...	**ବ୍ୟବହାର/ ଉପଯୋଗିତା**

ତୁମେ ପତ୍ରର ବ୍ୟବହାର କରିପାରିବ...	**ବ୍ୟବହାର/ ଉପଯୋଗିତା**

ତୁମେ ଏକ ଛୋଟ ଡାଳକୁ ବ୍ୟବହାର କରିପାରିବ...	**ବ୍ୟବହାର/ ଉପଯୋଗିତା**